

Izjava vsak četrtlet in velja s poštnino vred ali v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto 32 D, pol leta 16 D, četrt leta 8 D. Izven Jugoslavije 56 D. Naročnina se pošlje na upravnništvo »Slov. Gospodarjac« v Mariboru, Koroška cesta 5. List se dopušča do odpovedi. Naročnina se plačuje vnaprej. — Telefon interurban št. 113.

Posamezna številka stane 1-50 din.

Poštnina plačana v gotovini.

SLOVENSKI GOSPODAR

LIST LJUDSTVU V POUK IN ZABAVO

Uredništvo je v Mariboru, Koroška cesta št. 5. Rokopisi se ne vračajo. Upravištvu sprejema naročnino, inserate in reklamacije.

Cene inseratom po dogovoru. Za večkratne oglase primeren popust. Nezaprete reklamacije so poštne proste.

Cekovni račun poštne urada Ljubljana 10.603. Telefon interurb. št. 113.

33. številka.

MARIBOR, dne 30. julija 1925.

59. letnik.

Ob izjavi R. R. vlade.

Se predno je bila kupčija med radikali in radičevci tako trdna, da bi se sestavila nova vlada, so šli radičevci tako daleč, da so glasovali za vlado povodom važne zunanjepolitične razprave. Glasovali so najprej za staro PP vlado, potem so mesto Pribečevičevih samostojnih demokratov stopili v službo radikalov in končno so še popolnoma prevzeli PP vladni program.

Vladna izjava.

Izjava, ki jo je RR vlada podala narodni skupščini, ni samo popolnoma v duhu PP politike, ampak se odlikuje še po tem, da izjavlja centralizma bolj povdarja, kot vse dosedanje vlade. Razglasa se, da »se bo vlada pobrigala za popolno izvedbo ustave in za popolno uporabo obstoječih zakonov in za predložitev novih zakonov na temeljih, ki jih predvideva ustava in ki jamčijo popolno ravnopravnost Srbov, Hrvatov in Slovencev v vseh področjih ljudskega in državnega življenja. Določbe ustave se morajo izvesti v vseh novih odredbah in na celokupnem ozemlju kraljevine SHS brez kakršnekoli izjeme, tako, kakor to odreja ustava za našo edinstveno in nedeljeno kraljevino.«

Drugo pretiranost in popolni umik Radičevih »mirotvorcev« pa pomeni sledeči odstavek: »Da pa ne ostane država brez sigurne obrambe, smatra vlada, da nam ne sme biti žal nobenih žrtv za prave potrebe naše vojaške sile, dokler je na svetu vojna sila eno od jamstev za osiguranje države od zunaj.«

Napoveduje se sprejem vseh zakonov, ki so jih izdelali najbolj zagrizeni in izraziti protiljudski politiki. Tako hoče RR vladna večina nujno sprejeti Pribečevičev šolski zakon, sodni zakon korupcije obdolženega bivšega ministra pravosodja dr. Lukiniča in zakon proti svobodi tiska od Lazice Markoviča.

Zanimiv je tudi odstavek, ki govori o zunanji politiki. Tako jasen je in odkrit, da njegove namene z lahkoto otipiš, ne da bi bil moral biti poseben veščak. Take izjave o zunanji politiki ni dala še nobena vlada. Nova vlada napoveduje popolno naslonitev na Francosko in s tem to, da bomo na vsej črti v zunanji politiki sledili Franciji, ne kot neodvisna država, marveč kot njen podložnik, kot njena kolonija. Čemu je potem še potrebno ministrstvo zunanjih del in silno visoki stroški zanj?

Stjepan Radič v Beogradu.

Ravno ko se je v skupščini začela razprava o tej vladni izjavi, je pa prispel v Beograd sam Stjepan Radič. Hotel se je sestati s Pašičem, a Pašič se mu je pred nosom — na tistem ponoči — odpeljal v toplice na Češko.

LISTER.

Zgodbe napoleonskega vojaka.

Francoski spisatelj Erckmann-Chatrian; preložil Al. B.

18

Pošta ga je veselo gledal.

»Ali ste zadovoljni?« ga je vprašal.

»Pa kako, poštar! Še ene stvari pogrešam.«

»Česa pa?«

»Dovoljenja, da smem malo po mestu.«

»Potem se pa morate obrniti na Tardjeja, generalnega mestnega zdravnika.«

Smejoč se je stopal doli, midva pa, ker je bil čas za sprejemanje, pod pazduho se držeča gori, da si izprosi dovoljenje pri zdravniku. Šel je bil »živio cesarju« ter naju resno gledal.

»Kaj pa je?« je vprašal.

Zimmer mu je pokazal križec in rekel:

»Oprostite, gospod doktor, a jaz sem tak, kot bi bila strela udarila v me.«

»To vam verjamem«, je odgovoril gospod Tardje.

»Dopustnico bi radi?«

»Ako ste tako prijazni — zame in za mojega tovariša Jožefa Bertha.«

Zdravnik si je bil prejšnji dan ogledal mojo rano. Vzel je iz žepa listnico in nama dal dva lista.

Šla sva doli, ponosna kot dva kralja, Zimmer na svoj križec, jaz na pismo.

Spodaj v veliki veži nama je zaklical vratar:

»Hel! Kam bi pa rada?«

Zimmer mu je pokazal dopustnico in šla sva ven, vsa srečna, da sva dihala svež zrak. Stražnik nama je pokazal pošto, kjer sva dvignila tistih sto frankov.

Resnoba, ker se je bilo najino veselje umaknilo bolj notranjost, sva prišla do halskih vrat, ki so bila dva

Stjepan Radič je ves dan neprestano govoril in pri njegovih najrazličnejših izjavah in govorih ima človek utis, da se mož iz vsega — brije norca.

Takoj zjutraj na školodvoru je že začel. Rekel je: »Prinesli smo sporazum in takoj smo imeli lepo vreme. Videli ste, da ni hotelo postati lepo, dokler ni bilo sporazuma.« Ko so novinarji omenili Radiču, da je ponoči odpotoval Pašič, je bil Stjepan Radič iznenaden. Potem je izjavil: »Tudi ako je šel, srečno pot in naj ostane zdrav in krepak. In krepak naj se povrne k nam. Sicer pa grem lahko jaz za njim. Grem tudi lahko na Češko k njemu in morem, ako hočem, potovati tudi zelo hitro, veste, da sem star letalec. Ako ne bi to bil, potem to ne bi bil jaz. Imam svoj zrakoplov. Veste dobro, da je treba imeti tako letalo, kot je moje, t. j. zrakoplov, ki se lahko povsod obrne in da se ne razbije.«

Primerjanje politike z zrakoplovom naj bi še bilo, — prazno je pa upanje, da se ta »zrakoplov« ne bo razbil pri preokretih. —

Ljudem, ki so se zbrali iz razumljive radovednosti, da vidijo človeka, ki se je dolga leta predstavljaj kot silen bojevnik in revolucionar, je Radič kar sipal pozdrave in visokodoneč besede. O Pašiču in kralju je n. pr. dejal: »On (Pašič) je delal kot človek, ki je eden prvih ustvariteljev naše države. Vse te sodelavce pri tem velikem delu, ki jih je več kot je znano, naj Bog poživi! Bog živi naš kmetski narod Srbov, Hrvatov in Slovencev! Bog živi našega kralja, našega viteškega kralja, našega kmetskega viteškega kralja, ki ne brani samo svojega prestola in svojega viteštva, ampak brani tudi domovino Karagjorgjevičev!« — Ni se vprašal, kdo mu naj sedaj veruje, ko je poprej toliko zmerjal.

Pred novinarji je svoje dosedanje zaveznike-opozicijonke ozmerjal vse po vrsti, zlasti pa dr. Korošca in dr. Spaha.

Pri razpravi o vladni izjavi

je povdarjal črnogorski poslanec dr. Drlijevič, da je treba boj proti centralizmu izbojevati do skrajnosti — do zmage pravice in ljudstva, kajti uvedba centralizma ni v prosep Jugoslovanov, ni v dobrobit Srbov, ampak edinole v korist beograjskih velekapitalistov.

Ljuba Davidović je razložil, da RR sporazum ne more biti iskren, ker je bil napravljen s silo. Če je res kaj na sporazumu, naj ga objavijo v narodni skupščini, to pa ne gre, da bi se o njem samo govorilo, počenjala pa vse to, kar zastruplja narodno in državno življenje. Sploh se pa brez Slovencev ne da govoriti o pravem sporazumu.

Naše stališče

je koncem svojega govora takole označil govornik Jugoslovanskega kluba poslanec Sušnik: »Radič je smatral za potrebno, da je izjavil, da je ta vlada vlada Srbov, Hrvatov

in Slovencev. Proti temu pa moramo protestirati. Ta vlada ni vlada Srbov, Hrvatov in Slovencev, ampak je vlada Srbov in Hrvatov proti Slovincem. (Pavle Radič: Ali je bila Davidovičeva vlada hrvatska?) Vi ste bili takrat sestavni del vladne večine in ste sklenili, da pridete v vlado. Za nas Slovence vprašanje državnega edinstva ni nikdar obstajalo in ne obstoja. To je naša država, mi smo jo ustvarili. Sprejeli smo jo vsi, ker je zajamčena in zavarovana s mirovnimi pogodbami. Ta država je zgodovinsko in politično dejstvo, o katerem se ne more več razgovarjati. Slovenci pa se čutijo kot narod, ki ima svojo zgodovino in kulturo, in kot taki, kot narod hočemo živeti v tej državi, hočemo živeti svojo lastno, kulturno in gospodarsko življenje. Naš program je vedno isti in od njega ne bomo odstopili. Slovenski narod nikdar ne bo odvrnil jezika in vere. SLS se nikdar ne bo odrekla programu, ki obstoja v tem, da se revidira ustava, zahteva samoupravo v Sloveniji in na kulturnem, socialnem in gospodarskem polju. To je ključ do sporazuma vseh treh narodov.«

Radičevci in radikali.

Naši kmetski in delavski možje so imeli prav, ko so vedno naglašali, da Pašič in Radič igrata pod enim klobukom. Sedaj se je to prerokovanje uresničilo.

Po volitvah leta 1920 je Radič imel 50 poslancev, Slo je tedaj za to, kako bo urejena naša država. Pašič, Zerjav in Pucelj so hoteli, naj bo Jugoslavija centralistično urejena. To se pravi, ves naš denar se mora stekati v Beograd, vsi zakoni se morajo sklepali samo v Beogradu. Sloveniji in Hrvatski se odvzame pravica samoodločbe. Pašič je s pomočjo samostojnežev in Zerjavovih poslancev imel samo 13 glasov večine. Če bi bil tedaj prišel Radič s svojimi 50 »jogri« našim v Beogradu na pomoč, bi Pašič nikdar ne zmagal s svojo velesrbsko ustavo. Ze tedaj je Radič na tistem pomagal Pašiču.

Ko je lansko leto na splošno veselje prišla na krmilo Davidovič-Koroščeva vlada, je Radič samo radi lepšega par mesecev držal z nami, a nato je začel na skrivnem metati naši vladi polena pod noge. Namenoma je psoval kralja, grdil kraljico, ljubimkoval z boljševiki in uganjal take nerodnosti, da je ravno radi Radičevih neslanih in nepremišljenih govorov in činov nato visoka gospoda našo vlado vrgla.

Ta dni je Radič sam javno povedal in pisal, da je on namenoma na tistem pomagal Pašiču strnoglaviti našo vlado. Se sramuje se ne, da to javno govori in se hvali, da je pomagal Pašiču. Torej zopet dokaz, da je Radič igral s Pašičem pod enim klobukom.

Ko sta si Pašič in Radič podala roke in sestavila skupno vlado sta oba čisto pozabila na težave ubogega

Ljudje so nam naklonjeni. Po vojni leta 1806 so nas častili, kolikor so mogli. Meščani so nas po tri ali štiri jemali v svoje hiše na obed, celo plese so nam prirejali in nas zvali »jenske junake.« Boš videl, kako nas imajo radi. Kamorkoli bova prišla, povsod naju bodo sprejemali kot do brotnike, ker smo njih kneza povzdignili za kralja saksonskega in mu po vrhu dali lep kos Poljske.«

Naenkrat se je Zimmer ustavil pred majhnimi, nizkimi vrati in zaklical:

»Le poglej, tu je pivovarna »Pri zlatem ovnu«! Vhod je v drugi ulici, a greva lahko noter tudi tu. Pojdi!«

Sel sem za njim po hodniku, ki naju je pripeljal na staro dvorišče, okroginokrog obdano s poslopji. Na desni strani je bila pivovarna. Videla sva čebre z železnimi obroči na temno pobarvanih stojalih, cele gore že prekuhanega hmelja in ječmena, v kotu veliko kolo, z ročico, ki jo je gonil velik pes in pumpal pivo v vsa nadstropja.

Iz velike sobe na desni strani se je slišalo trkanje s kozarci in cinastimi vrči, pod okni te sobe pa je bila globoka klet, iz katere so odmevali udarci sodarskega kladiča. Zrak je bil prepojen z duhom marčnega piva. Zimmer se je oziral po strelah in obraz mu je žarel od zadovoljnosti, ko je rekel:

»Vidiš, tukaj-le smo bili, dolgi Ferré, topničar na levi strani topa, debeli Rusiljon in jaz. Kako sem vesel, da zopet vidim vse to! In vendar je že šest let preteklo od takrat. Revez Rusiljon! . . . lansko leto je pustil svoje kosti pri Smolensku, dolgi Ferré pa mora biti zdaj v domači vasi, kajti pri Vagramu so mu odstrelili levo nogo. Kako se človek vsega spomni, ako malo pomisli!«

Zdaj je odprl vrata. Stopila sva v veliko dvorano, polno tobakovnega dima. Nekaj časa je minilo, predno sem mogel v tem sivomodrem oblaku ugledati dolgo, od pivcev gosto zasedeno vrsto miz. Gostje so nosili večinoma kratke jopiče, drugi pa saksonsko uniformo. Bili so dijaki, mladi ljudje iz trdnih hiš, ki hodijo v Lipsko, da se tam uče pravištva in zdravilstva in vsega drugega, česar se človek lahko nauči, ako pridno pije in veselo živi.

Ko sva stopila v dvorano, sva videla starejšino izmed dijakov — suhega dolgina z upadlimi očmi, rdečim nosom in plavo brado — kako je stal na mizi in na glas čital iz

streljaja daleč na levi na koncu dolgega lipovega drevo-reda. Vsako predmetje loči od mestnih nasipov tak drevored, okrog in okrog pa oklepa Lipsko jako široka vrsta dreves, tudi same lipe. Nasipi so sila stari, že drobeči se zidovi in trava raste po njih, posebno, ako jih Nemci od leta 1813 niso popravili.

XVI.

Koliko novega sva imela spoznavati ta dan! V bolnišnici človek ne misli na nič. Ako človek vidi, kako zjutraj prihajajo deseterice ranjencev, zvečer pa jih ravno toliko na nosilih odnašajo, je vse to za njega ves svet v manjši meri, ter si misli: »Za mano se lahko svet podre!«

Zumaj pa se nazori izpremene. Kako sem se čudil, ko sem zagledal veliko Hallsko cesto, to staro mesto s skla dišči, pri hišah široka, z blagom založena velika vrata, stare, naprej moleče strehe, široke, nizke, z raznim blagom obložene vozove, skratka, ta prizor živahne delavnosti kupčujočih ljudi. Se nikdar nisem videl kaj takega, zato sem rekel sam pri sebi:

»To je v resnici kupčijsko mesto, kakor si ga človek le misliti more — polno pridnih ljudi, ki si skušajo pridobiti blagostanje in bogastvo, kjer vsak lahko kaj postane, ne na stroške drugih, ampak z delom in neprestanim premišljevanjem, kako bi redil svojo rodbino, kar nikogar ne ovira, da sebi v prid izkorišča iznajdbe in odkritja. Tukaj sredi strašne vojne res cvete sreča minul!«

Hudo mi je bilo pri srcu, ko sem opazoval uboge ranjence, ki so se tu izprehajali z rokami v obvezah, ali pa, podprti z berglami, noge vlačili za sabo.

Ves zamišljen sem pustil, da me je vodil prijatelj Zimmer, ki so mu bili znani vsi koti mesta.

»Tam-le je cerkev sv. Nikolaja«, mi je razkazoval, »tisto veliko poslopje je vseučilišče, tam-le pa je mestna zbornica.«

Vsake stvari se je spominjal, ker je bil Lipsko že videl leta 1807, pred bitko pri Friedlandu. Neprestano mi je ponavljal:

»Tu se počutimo prav tako dobro, kakor če bi bili v Metzu, Strassburgu ali pa kje drugod na Francoskem,